

Тривожність лише тоді проникає у глибину душі дитини, коли конфлікти все життя перешкоджають їй задовольняти найголовніші потреби, а саме :

- потреба у фізичному існуванні (їжі, воді, свободі від фізичної розправи);
- потреба у близькості, у прихильності до людини або до групи людей;
- потреба в незалежності, у самостійності, у визнанні права на власне «я»;
- потреба в самореалізації, у розкритті своїх здібностей, своїх прихованих сил, потреба в сенсі життя й мети.

Хлопчики і дівчатка переживають рівень тривожності зазвичай по-різному. У дошкільному і молодшому шкільному віці хлопчики мають більшу тривожність, ніж дівчатка, а у віці від дев'яти до одинадцяти років сила тривожності і в одних, і в других стає рівною. Коли дівчатка досягають віку 12 років, то в них зростає загальний рівень тривожності. Хлопці в цей віковий період стають більш спокійними, тривожність знижується, хоча інколи і в них бувають проблеми у цьому напрямі. Рівень тривожності як дівчаток, так і хлопчиків залежить від того, з чим саме вони пов'язують свою тривогу, і як її характеризують [3].

Список використаних джерел

1. Бабарикіна І. Теоретичний аналіз наукових досліджень проблеми страхів у психолого–педагогічній літературі. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Збірник наукових праць. 2011. № 3. С. 116-119.
2. Волошок О. В. Психологічний аналіз проблеми тривожності особистості. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. Кам'янець–Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України. Вип. 10. С. 120-128.
3. Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Специфіка роботи практичного психолога в початковій школі. *Вісник Тернопільського експериментального інституту педагогічної освіти*. Матеріали міжнародної конференції «Психологічна служба школи : минуле, сучасне, майбутнє». Тернопіль, 1996. С. 98-99.
4. Ставицька С. О. Взаємозв'язок успішності та шкільної тривожності у дітей молодшого шкільного віку. *Наукові записки аспірантів*. (Академія наук вищої школи, Волинський Академічний дім). Випуск 4. Луцьк, 1997. С.78-85.

Герасимова Інна Володимирівна, кандидат педагогічних наук, транзактний аналітик, доцент кафедри педагогіки і психології ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ПРОЯВИ ФЕНОМЕНУ ДЕЗАДАПТАЦІЇ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ключові слова: дезадаптація, деструкція, мотивація, навички, регуляція поведінки.

Аналіз структури дезадаптаційного процесу, особливо його емоційної складової, дозволяє визначити спрямованість превентивних і коригуючих заходів, покликаних мінімізувати його негативний вплив.

Як відзначає Л. Божович, перехід від дошкільного дитинства до шкільного характеризується рішучою зміною місця дитини в системі доступних їй відносин і усталеного способу життя. При цьому варто наголосити, що роль школяра в умовах

Нової української школи забезпечує особливу моральну спрямованість особистості дитини. Для дитини навчання – це не лише діяльність на засвоєння знань чи спосіб підготовки до подальшого освітнього процесу, а й участь у повсякденному житті соціального середовища, яка чітко усвідомлюється і переживається дитиною [11].

Відтак, М. Головка виокремлює декілька варіантів дезадаптації молодшого школяра в умовах сучасної початкової ланки у школі. За першого сценарію дезадаптація виникає на підґрунті з особливостей освітнього процесу. Відомо, що в молодшому шкільному віці для дітей украй важливий предметний аспект освітнього процесу – оволодіння вміннями і навичками. Коли процес формування вмінь і навичок відбувається непродуктивно, школяр відстає від програми, починає формуватися симптом дезадаптації – невстигання. Відповідальність за це, певною мірою, відводиться педагогу і батькам, які не помітили або залишилися байдужими до труднощів у процесі формування вмінь і навичок у дитини. Ураховуючи, що навчання – складна діяльність для маленької особистості, допомога педагога і батьків сприяє і формуванню навички вчитися. Забуваючи про неповторні, індивідуальні особливості кожної дитини, відмінності інтелектуального рівня розвитку і психомоторики, дорослі створюють усі умови для формування первинних ознак дезадаптації молодшого школяра.

Другий варіант дезадаптації знаходить вияв у невмінні дітей регулювати власну поведінку, увагу, адекватно сприймати вимоги педагога. Дезадаптовані учні виконують завдання не за власною ініціативою, а виключно внаслідок зовнішньої стимуляції (сварки, примушення). Подібні сценарії притаманні емоційним дітям, яким властивий високий рівень чутливості, збудливості, деяка неадекватність емоційних переживань і, відповідно, реакцій. Молодші школярі зосереджуються на внутрішніх переживаннях, допускаючи безліч помилок і неточностей під час виконання завдань. Так, вони стають більшою мірою неуважні, загальмовані. Зазвичай, це наслідок родинного виховання: розбещеності й вседозволеності зі сторони батьків, що приводить до низького рівня вольової готовності дитини до навчання у школі. За такого варіанта дезадаптації молодші школярі зазнають значних труднощів із першого дня зміни соціальної ситуації розвитку.

Третій варіант прояву дезадаптації – невміння дітей молодшого шкільного віку включитися в інтенсивний ритм шкільного життя. Такі учні, як правило, соматично слабкі, часто страждають від хвороб, перевтоми, стресів. Надалі це приводить до пасування перед труднощами, хоч потенційні можливості дитини дозволяють їх долати [1].

Р. Овчарова зазначає, що проблема дезадаптації проявляється в різних формах, може мати різні причини і, відповідно, наслідки. Першою формою дезадаптації є несформованість елементів і навичок освітньої діяльності. Зазвичай, першопричина криється в індивідуальних особливостях інтелектуального розвитку і високому рівні педагогічної занедбаності дитини молодшого шкільного віку. Наслідком стає низький рівень успішності, а серед локусу скарг відмічається: повільне читання, відставання з курсу математики, погана пам'ять, високий рівень неуважності. Часто дезадаптовані молодші школярі бояться відповідати на уроках, мовчать, хоч знають правильну відповідь, страждають від невпевненості в собі, тривожності, заниженого рівня самооцінки, пасивності та песимізму. Наведені ознаки приводять до подовженої тривалості підготовки до уроків, відчуття розчарування школою, а в майбутньому – до втеч зі школи і прогулів уроків.

Друга форма дезадаптації виявляється в несформованості системи мотивації до навчання, спрямованості на інші види діяльності (позашкільні). Причиною, що приводить до цих деструкцій, виявляється інфантилізм виховання. Гіперопіка родини, несприятливі чинники, що привели до руйнації системи позитивної мотивації, труднощі

в побудові міжособистісних відносин, неадекватне оцінювання результатів навчання – детермінують низький рівень успішності і девіантну поведінку молодшого школяра, хоч його рівень пізнавальних здібностей досить високий. З-поміж характерних ознак цього варіанту дезадаптації вирізняються такі: високий рівень тривожності, загальмованість, інертність, дезорганізованість, стомлюваність, упертість, егоїзм, егоїстичність, некоммунікбельність, агресивність, озлобленість, страх і схильність до обману.

Ще одна форма дезадаптованості дітей молодшого шкільного віку відображається в нездатності дитини до здійснення довільної регуляції поведінки, фокусування уваги, виконання навчальних завдань. Причиною означеного сценарію постають особливості родинного виховання, зокрема гіперпротекція або домінуюча гіпопротекція, особливо, коли той самий тип виховання провадився і в закладі дошкільної освіти, і притаманний початковій школі. Як наслідок у дезадаптованого молодшого школяра відслідковується неухважність, дезорганізованість, високий рівень залежності від дорослих, низький рівень успішності і порушення комунікативних процесів. Локус скарг окреслюється тривогою з приводу особливостей поведінки школяра, невстиганням в освітній діяльності, труднощами у спілкуванні дитини з однолітками і дорослими, поява певної нетовариськості [11]. Ознакою дезадаптованості молодшого школяра може бути його замкненість, відсутність друзів, невміння побудувати дружні стосунки з однолітками, складні стосунки з учителями. Таким дітям складно у школі: їх дратують, ображають у класі, з часом погіршуються стосунки між дітьми в родині, зникає бажання проводити час з однолітками, натомість виникає тяжіння до девіантної поведінки. З-поміж основних критеріїв дезадаптації дітей молодшого шкільного віку науковці виокремлюють три групи і відносять їх до складових означеного феномену:

1) низький рівень успішності за навчальними програмами, що за своїм змістом відповідають здібностям і можливостям молодшого школяра, разом із такими формальними ознаками, як хронічне невстигання, потреба в повторному вивченні матеріалу, а також якісні ознаки у вигляді недостатнього обсягу загальноосвітніх знань і навичок, що може свідчити про сформовану когнітивну складову дезадаптації;

2) порушення емоційно-особистісного ставлення до навчання, до педагогів, майбутньої перспективи освітнього процесу. Сукупність пасивно-байдужого, негативного, протестуючого, зверхнього і демонстративного ставлення до навчання і зв'язаних з ним значущих стосунків, що активно проявляються дитиною, вказує на сформованість емоційно-особистісної складової дезадаптації;

3) повторювана деструктивна поведінка, некориговані (реакції відмови, порушення поведінки, активне протистояння з однокласниками, педагогами, демонстративна зневага до правил шкільного життя складають структуру поведінкової складової дезадаптації дитини) [3].

Узагальнюючи наслідки дезадаптації молодших школярів, варто зазначити такі напрями деструктивного впливу феномену: особистісні деформації; погіршення показників фізичного розвитку дитини; ймовірна затримка у психічному розвитку; можливі дисфункції психіки школяра; поява типових нервових розладів (пригніченість, загальмованість або надмірна збудливість, агресивність); схильність до самотності, пов'язана із зовнішнім відчуженням дитини або з самовідчуженням; труднощі у побудові взаємин з однолітками та дорослими (батьками, педагогами). Ці наслідки можуть спровокувати придушення головного інстинкту будь-якого індивіда – інстинкту самозбереження, а не вміючи адаптуватися в новій ситуації, дитина може вдатися до непередбачуваних заходів.

Список використаних джерел

1. Головка М. Б. Педагогічна філософія і проблема захисту здоров'я дитини. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. Вип. 12. С. 472–477.

2. Дзюбко Л. В. Психологічні особливості ранньої шкільної дезадаптації і шляхи її подолання : дис... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2018. 196 с.

3. Тихонова Н. І. Психологічна корекція емоційної дезадаптації першокласників. *Психологія. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Вип. 19. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова. 2013. С. 45–51.

Гребенюк Ольга Андріївна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу психолого–педагогічного факультету Маріупольського державного університету.
Науковий керівник: Хаджинова Ірина Володимирівна, старший викладач кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Ключові слова: початкова освіта, нестандартні форми роботи, нетрадиційні уроки, нетрадиційне навчання, освітній процес.

Розвиток пізнавального інтересу дітей є одним з найважливіших чинників успішного навчання. Зусилля вчителя сформувати у дітей певну ідею чи поняття не матимуть успіху, якщо у школярів не буде інтересу до предмета. В даний час формування і розвиток інтересу до навчання є однією з найактуальніших проблем сучасної школи. Наукою і практикою педагогіки давно доведена необхідність теоретичної розробки цієї проблеми та її практичної реалізації.

Сучасна методика і практика початкової освіти все більше уваги приділяє особистісному підходу в освітньому процесі, в якому розвиток і формування пізнавальних інтересів учнів стали важливою складовою. Вчителі початкових класів повинні, передусім, навчити дітей вчитися, підтримувати і розвивати пізнавальні потреби своїх вихованців і забезпечувати їх пізнавальним інструментарієм, необхідним для засвоєння основ наук. Цілеспрямоване виконання цих завдань можливе лише за умови обізнаності вчителя з особливостями пізнавальної діяльності, її структурою та особливостями молодшого шкільного віку, які суттєво впливають на формування та розвиток пізнавальних інтересів учнів [1].

Нетрадиційне навчання – це особливий підхід до викладання академічних дисциплін. Його мета проста: розвіяти нудьгу, стимулювати творчість та інтерес до повсякденного життя. Нетрадиційні уроки допомагають створити святкову атмосферу, коли всі учні активні і мають можливість розкрити себе в ситуації успіху, коли клас стає творчою командою.

Такі уроки можуть мати багато форм і методів, включаючи проблемне навчання, дослідницьку діяльність, міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки, опорні сигнали та зошити. Вони знімають напругу, активізують мислення і збуджують інтерес учнів до предмета в цілому [2].

Як показує практика, нетрадиційне навчання може стати основою для подолання одного з найсерйозніших протиріч у сучасній системі освіти, а саме: між потребою